PHÂN TÍCH NHU CẦU NGƯỜI HỌC TRONG THIẾT KẾ CHƯƠNG TRÌNH TIẾNG ANH CHUYÊN NGÀNH

TRỊNH THỊ NHA TRANG*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong xu thế toàn cầu hoá kinh tế quốc tế như hiện nay, yêu cầu sử dụng được một hay nhiều ngoại ngữ là một điều đặc biệt quan trọng đối với nhiều người. Hàng triệu người đã và đang dành rất nhiều thời gian và công sức học một ngoại ngữ mới. Vai trò của tiếng Anh càng tăng lên đáng kể với tư cách là ngôn ngữ của giao tiếp quốc tế, của hàng không và du lịch quốc tế, của thương mại, khoa học và công nghệ. Ngày càng có nhiều người muốn học tiếng Anh vì họ nhận thấy thật khó để tồn tại trong xã hội hiện đại mà không biết tiếng Anh. Số lượng người học tiếng Anh trên thế giới nói chung và ở Việt Nam nói riêng tăng lên một cách đáng kể. Họ học tiếng Anh với những mục đích khác nhau, tuỳ thuộc vào nhu cầu và sở thích riêng. Chính vì vậy, vai trò của tiếng Anh chuyên ngành đã tăng lên rất nhanh chóng và việc giảng dạy tiếng Anh chuyên ngành cũng theo đó trở thành một hoạt động có ý nghĩa đặc biệt quan trọng.

Mặc dù trên thị trường có rất nhiều sách tiếng Anh chuyên ngành nhưng khó có thể tìm được một cuốn sách đáp ứng được tất cả những nhu cầu và yêu cầu của người học. Một điều hiển nhiên là không thể thiết kế một cuốn sách để áp dụng rộng rãi cho tất cả mọi người. Nói cách khác, theo Richards (2001), người học có nhu cầu ngôn ngữ khác nhau và nội dung giảng dạy phải dựa vào nhu cầu và sở thích của họ. Hơn nữa, thực tế giảng dạy tiếng Anh chuyên ngành cũng chỉ ra rằng cái phù hợp với một nhóm người học cụ thể nào đó có thể không phù hợp với những người khác.

2. NHU CẦU NGƯỜI HỌC

Câu hỏi đầu tiên đặt ra trước khi thiết kế chương trình tiếng Anh

* ThS. Trường Đại học Hà Nội

chuyên ngành cũng như bất kỳ một khoá học ngôn ngữ nào là *"Tại sao những người học cần học tiếng Anh?"*. Nói cách khác, tìm hiểu nhu cầu của người học ở giai đoạn đầu của quá trình thiết kế chương trình được coi là một động lực giúp cho việc dạy và học tiếng Anh chuyên ngành thành công. Thực tế cho thấy ở những lớp học tiếng Anh chuyên ngành có nhiều vấn đề nảy sinh là do giáo viên không quan tâm đầy đủ tới nhu cầu và sở thích của người học và thường không coi người học là một nguồn cung cấp thông tin quan trọng và hữu ích.

Richards (2001: 33) nhấn mạnh rằng không giống như khoá học tiếng Anh phổ thông, khi thiết kế khoá học tiếng Anh chuyên ngành, điều đáng quan tâm là tìm hiểu mục đích của người học hơn việc chỉ đơn thuần thiết kế chương trình chỉ gồm những cấu trúc tiếng Anh phổ thông. Ông cũng chỉ ra rằng hướng tiếp cận tiếng Anh chuyên ngành nên bắt đầu bằng việc phân tích nhu cầu của nhóm người học mà không phải phân tích bản thân ngôn ngữ đó. Mục đích của một khóa học chuyên ngành là trang bị cho người học vốn ngôn ngữ để thực hiện một công việc cụ thể trong cuộc sống. Robinson (1980: 11) cũng nhận định rằng thước đo thành công đối với sinh viên chuyên ngành là đến cuối khoá học họ có khả năng sử dụng ngôn ngữ phục vụ công việc của mình một cách thuyết phục và phù hợp hay không.

3. PHÂN TÍCH NHU CẦU NGƯỜI HỌC

Phân tích nhu cầu được hiểu là quy trình thu thập và xử lý thông tin về nhu cầu người học. Phân tích nhu cầu đã được đề cập đến trong lý thuyết giảng dạy ngôn ngữ và cũng nhận được sự quan tâm đặc biệt của rất nhiều chuyên gia về giảng dạy tiếng Anh chuyên ngành như Graves (1996), Hutchinson và Waters (1987), Brown (1995).

Brown (1995: 35) định nghĩa phân tích nhu cầu là những hoạt động liên quan đến việc thu thập thông tin phục vụ cho việc phát triển chương trình nhằm đáp ứng nhu cầu học của một nhóm người cụ thể.

Về căn bản, phân tích nhu cầu liên quan đến việc tìm hiểu xem người học đã biết gì và họ cần học gì, từ đó khoá học có thể lấp được khoảng trống giữa cái người học đã biết và cái họ chưa biết. Bên cạnh đó, phân tích nhu cầu cũng giúp tìm hiểu người học muốn và kỳ vọng gì ở khoá học để từ đó đáp ứng yêu cầu của họ.

4. MỤC ĐÍCH PHÂN TÍCH NHU CẦU NGƯỜI HỌC

Theo Richards (2001:53), phân tích nhu cầu người học trong giảng dạy ngôn ngữ có thể phục vụ một số mục đích sau:

1. Khai thác các kỹ năng ngôn ngữ cần thiết giúp người học thực hiện một công việc cụ thể;

2. Giúp quyết định xem khoá học hiện có thực sự thoả mãn nhu cầu của những người học không;

3. Tìm hiểu xem nhóm người học nào đang cần được đào tạo các kỹ năng ngôn ngữ nhiều nhất;

4. Tìm ra khoảng trống giữa cái người học đã biết và cái họ cần phải biết;

5. Phát hiện những vấn đề cụ thể mà người học đang phải đối mặt;

6. Điều chỉnh sao cho phù hợp với nhu cầu của người học.

Tuy nhiên, những người học khác nhau có thể có những nhu cầu ngôn ngữ khác nhau và mục đích phân tích nhu cầu của những người học này theo đó cũng có thể khác nhau.

5. THU THẬP THÔNG TIN ĐỂ PHÂN TÍCH NHU CẦU NGƯỜI HỌC

Hutchinson và Waters đưa ra hai khái niệm giúp thu thập thông tin cho phân tích nhu cầu là nhu cầu đích và nhu cầu học.

5.1. Nhu cầu đích và nhu cầu học

5.1.1. Nhu cầu đích

Theo Hutchinson và Waters (1987), nhu cầu đích được hiểu là cái mà người học cần phải làm trong tình huống đích. Nhu cầu đích là một thuật ngữ khá rộng, bao gồm một số khái niệm sau:

Sự cần thiết: Sự cần thiết được Hutchinson và Waters (1987: 55) mô tả là loại nhu cầu do yêu cầu của tình huống đích quyết định, nói cách khác, cái mà người học phải biết để làm việc hiệu quả trong tình huống đích. Nói cách khác, sự cần thiết được hiểu là phạm vi kiến thức ngôn ngữ và kỹ năng mà người học phải có được khi kết thúc khoá học tiếng Anh chuyên ngành. Robinson (1991:7) cũng cho rằng sự cần thiết là những yêu cầu về nghề nghiệp cũng như về học tập của người học hay những gì họ phải có khả năng làm ở cuối khoá học.

Tóm lại, phân tích sự cần thiết là cung cấp cho người thiết kế chương trình những thông tin có ý nghĩa về những đặc điểm ngôn ngữ cần phải có trong tình huống đích, từ đó xác lập phạm vi ngôn ngữ cho khoá học đó.

Sự thiếu: Vì mối quan tâm chủ yếu của tiếng Anh chuyên ngành là nhu cầu của người học nên sẽ là không đủ nếu chỉ tìm hiểu sự cần thiết. Nhu cầu đích không chỉ nói đến sự cần thiết mà còn nói đến khoảng trống giữa cái cần phải biết trong tình huống đích và cái người học đã biết trước.

Chính vì vậy, thông tin về cái thiếu của người học sẽ giúp cho người thiết kế chương trình quyết định khối lượng, thời lượng và phương tiện giảng dạy, từ đó nối liền khoảng cách giữa trình độ đầu vào và đầu ra của người học.

Ý muốn: Sẽ là chưa đủ nếu chỉ xem xét sự cần thiết và sự thiếu một cách khách quan vì nhu cầu thật sự của người học mới đóng vai trò quyết định. Điều gì sẽ xảy ra nếu người học cảm thấy không muốn học những gì người thiết kế chương trình muốn họ học?

Hutchinson và Waters chỉ ra rằng ý muốn là cái người học cảm thấy cần để giúp họ thao tác trong tình huống đích. Ý muốn có thể được tìm hiểu một cách khách quan bởi người thiết kế khoá học, giáo viên thường hay chủ quan trong đánh giá ý muốn người học. Vấn đề ở đây là, ý muốn của người học phải được xem xét, cho dù nó có thể không thống nhất với nhu cầu đích cũng như không đồng nhất với suy nghĩ của người thiết kế chương trình hay của giáo viên.

5.1.2. Nhu cầu học

Như đã đề cập ở trên, nhu cầu đích gắn với kiến thức và khả năng người học cần phải nắm được để có khả năng làm việc hiệu quả trong tình huống đích. Tuy nhiên, theo Hutchinson và Waters, nếu so sánh tiếng Anh chuyên ngành như một chuyến đi, sự thiếu được coi là điểm khởi đầu, sự cần thiết là điểm đến thì quá trình đi từ điểm khởi đầu tới điểm đến (đi tuyến đường nào, phương tiện ra sao...) được gọi là nhu cầu học.

Theo quan điểm của Hutchinson và Waters, nhu cầu học là cái mà người học cần làm để tiến hành việc học. Nó liên quan tới việc tìm hiểu tại sao người học lại tham gia khoá học, bắt buộc hay tuỳ chọn; họ hy vọng đạt được gì; thái độ của họ đối với khoá học ra sao... Nhu cầu học ảnh hưởng lớn tới việc lựa chọn tài liệu hay, thiết kế một chương trình phù hợp cũng như lựa chọn một phương pháp giảng dạy hiệu quả nhất.

5.2. Mô hình phân tích nhu cầu đích và nhu cầu học

Hutchinson và Waters (1987:59-63) đã đưa ra mô hình phân tích nhu cầu đích và mô hình phân tích nhu cầu

học. Người thiết kế chương trình có thể dựa trên hai mô hình này thiết kế câu hỏi khảo sát thu thập thông tin, từ đó phân tích nhu cầu đích và nhu cầu học.

5.2.1. Mô hình phân tích nhu cầu đích

- Mục đích của việc học tiếng Anh?

- Tiếng Anh sẽ được sử dụng như thế nào?

- Phạm vi nội dung giảng dạy là gì? Dành cho chuyên ngành nào?

- Tiếng Anh được sử dụng trong những tình huống nào?

- Tiếng Anh sẽ được sử dụng ở đâu (văn phòng, công sở, trường học...)?

- Tiếng Anh sẽ được sử dụng khi nào: song song với khoá tiếng Anh chuyên ngành hay tiếp sau đó?

5.2.2. Mô hình phân tích nhu cầu học

- Tại sao người học lại tham dự khoá học? (Bắt buộc hay tự chọn? Họ kỳ vọng gì ở khoá học? Thái độ của họ đối với khoá học tiếng Anh chuyên ngành?...)

- Người học sẽ học như thế nào? (Kiến thức cơ bản của họ? Phương pháp nào họ thích?...)

- Nguồn nhân lực và nguồn ngữ liệu lấy từ đâu? (Số lượng giáo viên? Thái độ của họ đối với tiếng Anh chuyên ngành? Tài liệu khác? v.v.)

- Người học là ai? (Giới tính? Họ đã học gì về tiếng Anh? Họ đã có kiến thức chuyên môn gì? Họ đã quen với phương pháp giảng dạy gì?)

- Khoá học tiếng Anh chuyên ngành sẽ diễn ra ở đâu?

- Khoá học tiếng Anh chuyên ngành sẽ diễn ra khi nào và trong bao lâu?

6. THỜI ĐIỂM TIẾN HÀNH PHÂN TÍCH NHU CẦU CỦA NGƯỜI HỌC

Chúng ta đã xem xét một yếu tố rất quan trọng trong thiết kế chương trình, đó là phân tích nhu cầu. Câu hỏi đặt ra ở đây là: phân tích nhu cầu nên được tiến hành ở giai đoạn nào? Có nhiều ý kiến cho rằng phân tích nhu cầu nên được tiến hành và hoàn thành xong trước khi khoá học bắt đầu. Tuy nhiên, phân tích nhu cầu là một quy trình khá phức tạp không chỉ đơn thuần làm một lần rồi xong. Hơn thế, nó là một quy trình liên tục. Richterich và Chancerel. (1987, trích trong Robinson, 1991) nhấn mạnh rằng "Phân tích nhu cầu cần được lặp đi lặp lại trong suốt mỗi khoá học"

(Robinson, 1991:15). Hutchinson và Waters (1987:59) cũng cho rằng phân tích nhu cầu nên là một quá trình liên tục mà ở đó kết luận luôn được kiểm tra và đánh giá lại. Không còn nghi ngờ gì khi phân tích nhu cầu liên tục lại được coi là nhân tố quan trọng dẫn đến sự thành công trong giảng dạy ngoại ngữ. Chúng ta đều biết rằng nhu cầu người học không phải là bất biến, nó thay đổi liên tục trong suốt khoá học. Vì vậy, thông qua phân tích nhu cầu, chương trình học mới được liên tục điều chỉnh đáp ứng nhu cầu của người học một cách thoả đáng.

7. KẾT LUẬN

Thiết kế chương trình, đặc biệt là chương trình tiếng Anh chuyên ngành là một công việc rất phức tạp, đòi hỏi nhiều nỗ lực cả về kiến thức chuyên môn lẫn kinh nghiệm thực tế. Một chương trình tiếng Anh chuyên ngành tốt phải được thiết kế dựa trên những đặc điểm riêng biệt của từng nhóm người học, được tìm hiểu thông qua phân tích nhu cầu người học. Nói một cách khác, phân tích nhu cầu được coi như điểm khởi đầu để thiết kế chương trình tiếng Anh chuyên ngành phù hợp. Hơn nữa, những đặc điểm rất riêng biệt quyết định một khoá tiếng Anh chuyên ngành như thời gian học, số lượng người học, khả năng ngôn ngữ của người học, kiến thức tiếng Anh phổ thông, kiến thức về chuyên ngành sẵn có, điều kiện học, phong cách học... nên không có bất kỳ một cuốn sách tiếng Anh chuyên ngành nào lại đáp ứng đầy đủ những yêu cầu của một khoá tiếng Anh cho một nhóm người học cụ thể. Điều này giải thích tại sao tiếng Anh cho hướng dẫn viên du lịch lại khác hoàn toàn tiếng Anh cho lập trình viên. Chính vì vậy, mỗi nhóm người học cần một chương trình tiếng Anh phục vụ mục đích của họ và được thực hiện thông qua phân tích nhu cầu.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Brown, D.J. 1995. *The Element of Language Curriculum*. Heinle & Heinle Publishers, USA.

Graves, K. 1996. *Teachers as Course Developers*. CUP.

Hutchinson, T. & Waters, A. 1987. *English for Specific Purposes*. CUP.

Richards, J.C. 2001. *Curriculum Development in Language Teaching*. CUP.

Robinson, J.C. 1980. *ESP (English for Specific Purposes)*. Oxford: Pergamon.

Robinson, P. C. 1991. *ESP Today: A Practitioner's Guide*. Prentice Hall.